

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / AVGUST / 8-SON,
II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNING AHAMIYATI.....	12
Usmonova Zarina	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	19
Zaripova Sabrina Zafar qizi	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK TARMOG'IDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA JORIY ETISH: SAMARADORLIK, TO'SIQLAR VA ISTIQBOLLAR.....	25
Sobirov Shohruh Shuxratovich	
ISTE'MOLCHILAR ORASIDA IJTIMOYIY TARMOQLARDAGI QISQA FORMATLI VIDEOKONTENTNING IMPULSIV XARID XATTI-HARAKATLARIGA TA'SIRI.....	30
Ra'no Balxiboyeva Davron qizi	
KAPITAL BOZORI ORQALI TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH YO'LLARI.....	40
Otabek Oltiboyev	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RAQAMLASHTIRISHNING YALPI TALAB O'ZGARISHIGA TA'SIRI TAHLILI.....	45
Ochilov Laziz Siddiqovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA YANGI ISLOHOTLARNING MAKROIQTISODIY TAHLILI	54
Sanakulova Iroda Abrorovna	
GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA CHO'L YAYLOVLARI IXTISOSLASHUVINI MOSLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QIZILQUM CHO'L YAYLOVLARI MISOLIDA)	61
Kozokov Najmiddin Isomiddinovich	
XALQARO OLIY TA'LIM TIZIMLARIDA UNIVERSITET BOSHQARUVINING TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL AVTONOMIYA, HISOBDOIRLIK VA STRATEGIK BOSHQARUV MODELLARI	68
Tursunmuratov Sherzod Turdimuratovich	
THREE GENERATIONS OF REFORM: GOVERNANCE PARADIGMS AND THE MEASUREMENT GAP IN UZBEKISTAN'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT TRANSITION	76
Salakhutdinova Yulduz Golibovna	
ГЕНЕРАТИВНЫЙ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГА	82
Умарова Нозанин Алишерзода	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	88
Sapayev Abduljalol Odinayevich	
TIJORAT BANKLARIDA TO'LOV TIZIMLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH	96
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
UMUMIY IQTISODIY MUVOZANAT NAZARIYASINING ZAMONAVIY TALQINI.....	102
Murodov Alisher Murodjon o'g'li	
РОЛЬ СИСТЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЁ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	106
Уралова Сожида Анвар кизи	

JIZZAX VILOYATI TURIZMINING RIVOJLANISH DINAMIKASI, TUZILMASI VA ISTIQBOLLARI (2016–2024-YILLAR)	112
Mamadiyrov Adhamjon Qo'chqar o'g'li	
KREATIV INDUSTRIYALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	121
Ulug'bekov Sardorbek Ulug'bekovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH AMALIYOTI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	128
Turdiyev Eralijon Muxtarovich	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR AUDITINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	134
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o'g'li	
CHAKANA BANK XIZMATLARINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING NAZARIY JIHATLARI	138
Asqarov Fayzullo G'iyosiddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BILIM VA MALAKALARNI RAQAMLI BAHOLASH TIZIMINING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	148
Abdiyev Nosir Raximovich	
Muzaffarova Mohira Nuraliyevna	
O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA MOLIYAVIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	154
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM INFRATUZILMASINING HUDUDII RIVOJLANISH DARAJASINI QIYOSIY BAHOLASH	160
Omonova Nigora Bahodir qizi	
ZAMONAVIY TO'LOV TIZIMLARINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI	167
Iskandarov Xurshid Iskandarovich	
TEXNOLOGIK AVLOD ALMASHINISHI SHAROITIDA ALOQA KORXONALARI TOVAR-MODDIY ZAXIRALARINING QADRSIZLANISHINI HISOBGA OLISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Jamilov Jushqin Jonon o'g'li	
SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISH DARAJASINI ANFIS ASOSIDA MODELLASHTIRISH	181
Avazova Nafisa Namazovna	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING RAQAMLI RIVOJLANISHINI BAHOLASH: O'ZSME-DDI MODULINING METODOLOGIYASI VA AMALIY JORIY ETISH MEXANIZMI	186
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
ISLOM MOLIYASI TAMOYILLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	193
Kenjaeva Durdona Ravshan qizi	
ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	198
Аюбов Ойбек Улугбек угли	
YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH	204
Raximov Sarvarbek Abdumutalibjonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH, ULARNI MOLIYALASHTIRISHNI RAG'BATLANTIRISH BO'YICHA CHORA-TADBIRLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI	211
Umarova Gulzodxon Qodirbekovna	

MEHMONXONA XO'JALIKLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL MEXANIZMI VA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	216
Rahimov Hasan Abdusaitovich	
NOMODDIY AKTIVLAR BO'YICHA OSHKORALIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA MILLIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG'UNLASHTIRISH.....	221
Ishankulov Izzatilla Nurillayevich	
SANOATLASHTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA UNUMDORLIK OMILI.....	226
Erkayev Akrom Normuxammadovich	
INNOVATSION O'ZGARISHLAR ASOSIDA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISHNING 2030-YILGACHA MO'LJALLANGAN PROGNOZ SSENARIYLARI VA ULARNING SEZGIRLIK TAHLILI	232
Amrullayev Dadaxon	
ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ УЯЗВИМОСТИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ И СТРУКТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	237
Эркинбаева Камила Жавланбековна	
TIJORAT BANKLARI BIZNES MODELINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	243
Sh. Nurullayeva	
S. Narimonov	
OLIY TA'LIMDA RAQAMLI EKOTIZIMNI SHAKLLANTIRISHDAGI XAVF-XATARLAR (RISKLAR) VA BOSHQARUV MUAMMOLARI.....	249
Pirmanov Oxunjon Baxridin o'g'li	
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	256
Шомуродов Равшан Турсункулович	
Хакимов Хафизбек Хамза угли	
Джумабаева Гаянэ Рахимовна	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOTRANSPORT XIZMATLARI BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI EKOLOGIK-IQTISODIY OMILLAR ASOSIDA OSHIRISH YO'LLARI	263
Sultanov Sulaymon Safarboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA UNI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	269
Abdushukurova Mehribonu Dilmurod qizi	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH, YER RESURLARIDAN FOYDALANISH VA AHOLINING XARID QOBILIYATI MUVOFIQLIGINI BAHOLASH	276
Ramazonov Zafar Ulug'bekovich	
ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА	281
Мирахмедова Мафтуна Ибрагимовна	
TIJORAT BANKLARIDA FOIZ SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING AMALIY JIHATLARI.....	288
Orifova Dilnoza Obid qizi	
XALQARO KREDIT LINIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	295
Aliyev Bekzod Ilhomovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ УЧЁТА И АНАЛИЗА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ВЫСШИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ	301
Холикова Дурдона Бунёдjon кизи	

TOSHKENT VILOYATIDA ISHLAB CHIQUARISH SOHASIDA KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HUDUDIIY DIFFERENSIATSIYASI.....	308
Salimov Burxoniddin	
IJTIMOIIY-IQTISODIIY ADOLATNI TA'MINLASHDA SINERGETIK YONDASHUV: ZANJIRLI ADOLAT KONSEPSIYASI.....	314
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
AQLLI SHAHAR TIZIMIDA IJTIMOIIY SOHA BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIIY-IQTISODIIY MEXANIZMLARI.....	319
Radjabov Bunyod Abduxalilovich	
QO'SHILGAN QIYMATNI TAQSIMLASHNING SAMARALI SOLIQ MEXANIZMIGA OID XORIJ TAJRIBALARI.....	326
A.A. Bobomurodov	
O'ZBEKISTONNING "YASHIL IQTISODIYOT" TIZIMIGA O'TISH ZARURIYATI VA XIZMATLAR SOHASI UCHUN IQTISODIIY AHAMIYATI.....	333
Y.M.Xalikov	
OLIIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA AKADEMIK FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI.....	342
Ixtiyorov Bekzod Zulfiqor o'g'li	
YOSHLARNING RAQAMLI MEHNAT PLATFORMALARIDA BARQAROR BANDLIGINI RISKKA ASOSLANGAN STRATEGIK BOSHQARISH.....	349
Palvonova Sevara Baxromovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	355
Almanov Ilhom Sultonovich	
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARINI GEYMIKATSIIYALASH ASOSIDA TA'LIM SIFATI VA IQTISODIIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH	362
Aslonova Rushano Ilxomovna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIIY NATIJADORLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH.....	368
Tursunxo'jayeva Gulnoza Jamoliddin qizi	
HUDUDLARNING IQTISODIIY RIVOJLANISHIDA ISTE'MOLCHILAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	374
Xolmatov Azamatjon Abdupattoyevich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА В УЗБЕКИСТАНЕ: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭКСПОРТНОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ	380
Муниса Турдибаева	
LOYIHA MENEJERLARINING SOFT SKILLS KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING LOYIHALAR IQTISODIIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	394
Zairova Farida To'xtamurod qizi	
TIBBIY XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA IQTISODIIY KO'RSATKICHLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH.....	400
O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIIY ASOSLARI	407
Jumaev Sohio Baxodirovich	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI VA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING TRANSFORMATSIYON MODELII.....	412
Murodullayeva Guljaxon A'zamjon qizi	
INSON KAPITALINI BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY VA USLUBIIY ASOSLARI	418
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	426
Olimboyeva Nazokat Abdujabbor qizi	
KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARIDA INTEGRALLASHGAN RISKKA YO'NALTIRILGAN AUDIT MODELIDAN FOYDALANISH USLUBIYOTI.....	431
Muydinov Erkin Jamaldinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	441
Bekbergenov G'ayrat Shuxratovich	
YENGIL SANOAT KORXONALARINING EKSPORT FAOLIYATINI SOLIQ MEXANIZMLARI ASOSIDA MOLIVAVIY RAG'BATLANTIRISH	446
O'rinova Umida Qodirjonovna	
SOG'LIQNI SAQLASHNING YAGONA RAQAMLI EKOTIZIMIDA KIBERXAVFSIZLIK RISKLARINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	450
Turayeva Nafisa Odiljonovna	
XORAZM VILOYATIDA YER BOZORI INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	456
Ubaydov Mirshod Ismailovich	
O'ZBEKISTON UY-JOY BOZORIDA MOLIVAVIY PUFAK XAVFINI BAHOLASH: INTEGRAL INDEKSNi SHAKLLANTIRISH VA EKONOMETRIK TAHLIL	462
Botirov Islombek Ulug'bek o'g'li	
SUTCHILIKGA IXTISOSLASHGAN CHORVACHILIK KORXONALARIDA TANNARXNING BUXGALTERIYA HISOBINING OBYEKTI SIFATIDA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	467
Razzoqov Abbas Abdumalik o'g'li	
BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIVAVIY XATO VA NOMUVOFIQLIKLAR ICHKI AUDITINING INSTITUTSIONAL-TASHKILY MEXANIZMI	472
Mulayev Farxod Alisherovich	
SHAHAR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK BARQARORLIK TAMOYILLARINI JORIY ETISH: MUAMMOLAR, INNOVATSION YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR.....	477
Nurtayev Zaxriddin	
SANOATNING «DRAYVER» SOHALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI IQTISODIY O'SISHNI JADALLASHTIRISH	482
Xolbozorov Muzraf Yusup o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ЦИФРОВОГО СТРАХОВАНИЯ ТУРИСТСКИХ РИСКОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	489
Усманова Азиза Бахтиер кизи	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN AHOLIGA KO'RSATILADIGAN XIZMATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI.....	497
Rajabov Saidrasul Xalil o'g'li	
AYOLLAR TADBIRKORLIGI VA GENDER TENGLIGI: XITOI VA O'ZBEKISTON MEHNAT BOZORLARI TRANSFORMATSIYASI MISOLIDA	504
Xasanova Shaxzoda	
SOLIQ TIZIMIDA MARKIROVKALASH ORQALI XUFIYONA IQTISODIYOT VA SOLIQDAN QOCHISHNI QISQARTIRISH AMALIYOTI TAHLILI.....	510
Ismailov Bobir Salomovich	
MOLIVAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA BOSHQARUV HISOBOTI METODOLOGIYASINI SHAKLLANTIRISH KONSEPSIYALARI	517
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna	
HUDUDIY IQTISODIY TIZIMNI INNOVATSION BOSHQARISHDA "INNOVATSION EKOTIZIM" KONSEPSIYASI ASOSIDA ICHKI VA TASHQI MUHITLAR O'RTASIDAGI DINAMIK O'ZARO TA'SIRLARNI BAHOLASH.....	521
Xolov Azimjon	

ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM	530
Abdurashidova Mahfuza Tolibjon kizi	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	534
Kulboyeva Nargiz Majitovna	
SAVDO XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	545
Raxmanov Sherzod Shuxratovich	
АКТУАЛЬНОСТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ АУДИТА ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	552
Абдуллаева Ш.Э.	
Чернушкина Л.А.	
O'ZBEKISTONDA JADAL URBANIZATSIYA SHAROITIDA YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARINI SHAHARSOZLIKKA INTEGRATSIYA QILISH.....	557
Azamiddin Quldashev	
MANAGEMENT OF CULTURAL HERITAGE IN TOURIST DESTINATIONS OF UZBEKISTAN: THE CASE OF THE NEWLY RESTORED IMAM AL-BUKHARI COMPLEX	562
Saidzoda Shakhlokhon Murodiloevna	
O'ZBEKISTONDA PENSIYA TIZIMINING HOZIRGI HOLATI VA MINTAQAVIY TAHLILI	568
Jumabayeva Kumush Botir qizi	
CIVIL-MILITARY COOPERATION AND SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT IN NIGERIA: A STATISTICAL ASSESSMENT OF EDUCATIONAL AND LEGAL POLICY OUTCOMES.....	578
Adams Adah Otakwu	
Muhammad Auwal Sule	
Blessing Onyanta Otakwu	
Mercy Omoo Otakwu	
SOCIAL CONDITIONS AND ORGANISED CRIMINALITY IN NIGERIA: IMPLICATIONS FOR LAW ENFORCEMENT AND SOCIAL POLICY	591
Adams Adah Otakwu	
Muhammad Auwal Sule	
TEMIR YO'L TRANSPORTI KORXONALARINING EKOLOGIK-IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING METODIK ASOSLARI.....	601
Abduraxmanova Muqaddas Toxtasinovna	
KICHIK BIZNESDA BANDLIKNI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI TIZIMLASHTIRISH VA BAHOLASHNING EKONOMETRIK YONDASHUVLARI.....	607
Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
KOMPETENSIYA MATRIKSINING MEHNAT BOZORIDAGI AHAMIYATI VA UNING O'ZBEKISTON UCHUN INSTITUTSIONAL JIHATLARI	616
Kurbanbayeva Sevara Marat qizi	
BYUDJET YO'QOTISHLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA KO'P O'LCHOVLI TASNIFI (RISK-MENEJMENT KONTEKSTIDA)	623
Jasur Nurmatov	
ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕГРИРОВАННОЙ ТУРИСТСКОЙ ЭКОСИСТЕМЫ КАК ОСНОВА КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТУРИСТСКОЙ ИНДУСТРИИ УЗБЕКИСТАНА.....	630
Абзалова Нозимахон Нодирбек кизи	
XORIJIY MAMLAKATLARNI SANOATLASHUV MODELLARINING QIYOSIY TAHLILI VA ULARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	636
Erkayev Akrom Normuxammadovich	
TIJORAT BANKLARINING KORXONALAR INNOVATSION-INVESTITSIYAVIY TALABLARINI TA'MINLASHDAGI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	642
Gafurova Dilshoda Farxotovna	

HUDUDLARNING IQTISODIY-IJTIMOY RIVOJLANISHIDA INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	646
Muxamadjanov Shaxriyor Solijon o'g'li	
IJTIMOY TARMOQLARDAGI MARKETING KONTENTINING ISTE'MOLCHILARNING XARID QILISH NIYATIGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	652
Tilavkobilova Mehriniso Isomiddin qizi	
YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINING TASNIFI VA ULARNING BANK TIZIMIDAGI O'RNI	658
Sobirov Bobur Oybek o'g'li	
ЦИФРОВАЯ ТАМОЖНЯ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ УЗБЕКИСТАНА: ОТ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА К НАЦИОНАЛЬНЫМ ЦИФРОВЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ.....	663
Сейдеметова Эльмира Оралбай кизи	
MADANIY MEROS OBYEKTLARINING TURISTIK-IQTISODIY SALOHIYATINI BAHOLASH USLUBIYOTI	667
Sharofiddinov Shohabbos Xayrullayevich	
O'ZBEKISTONDA MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA (IFRS) O'TISH SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TRANSFORMATSIYA QILISH MUAMMOLARI	675
To'rayeva Farida Rustam qizi	
TURIZM SOHASIDA INSON KAPITALI RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	680
Xakimova Zavqiya Umarbek qizi	
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI VA BIZNESNI RAQAMLASHTIRISH: MOLIYAVIY INKLYUZIYA, YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH VA SOLIQ TUSHUMLARI (XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON UCHUN TAVSIYALAR).....	684
Shonazarov Ashurali Akabayevich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING YOPILISH XAVFINI BAHOLASH: OMILLI TAHLIL	691
Akbarova Barno Shuxratovna	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING YOPILISH XAVFINI BAHOLASH: OMILLI TAHLIL

Akbarova Barno Shuxratovna
TDIU, Statistika kafedrası dotsenti, PhD
ORCID: 0000-0002-3354-5395

Annotatsiya. Kichik biznes subyektlarining yopilish xavfiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni aniqlash va ularning xavf darajasiga ta'sirini statistik jihatdan baholash masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqot doirasida kichik biznes subyektlarining moliyaviy holati, tushumlar dinamikasi, rentabellik darajasi, qarz yuki, kredit resurslaridan foydalanish imkoniyati, soliq yuki, mehnat resurslari hamda bozordagi faollik kabi omillarning korxona faoliyatini davom ettirish ehtimoliga ta'siri tahlil qilingan. Kichik biznes subyektlarining yopilish xavfini oldindan baholash asosida moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin bo'lgan subyektlarni erta aniqlash va ularga nisbatan maqsadli qo'llab-quvvatlash choralarini ishlab chiqish imkoniyatlari asoslangan. Tadqiqot natijalari kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash, bank kreditlash amaliyotida risklarni baholash hamda kichik tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash siyosatini takomillashtirishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: kichik biznes, tadbirkorlik subyektlari, yopilish xavfi, omilli tahlil, moliyaviy barqarorlik, risk, rentabellik, qarz yuki.

Аннотация. Исследованы основные факторы, влияющие на риск прекращения деятельности субъектов малого бизнеса, и проведена статистическая оценка степени их воздействия на уровень данного риска. В рамках исследования проанализировано влияние финансового состояния субъектов малого бизнеса, динамики выручки, уровня рентабельности, долговой нагрузки, доступности кредитных ресурсов, налоговой нагрузки, трудовых ресурсов и рыночной активности на вероятность продолжения деятельности предприятия. Обоснованы возможности предварительной оценки риска прекращения деятельности субъектов малого бизнеса в целях раннего выявления предприятий, которые могут столкнуться с финансовыми трудностями, и разработки адресных мер их поддержки. Полученные результаты имеют практическое значение для обеспечения финансовой устойчивости субъектов малого бизнеса, совершенствования оценки рисков в практике банковского кредитования, а также повышения эффективности государственной политики поддержки малого предпринимательства.

Ключевые слова: малый бизнес, субъекты предпринимательства, риск прекращения деятельности, факторный анализ, финансовая устойчивость, риск, рентабельность, долговая нагрузка.

Abstract. The key factors influencing the risk of business closure among small business entities are identified, and their effects on the level of closure risk are statistically assessed. The study analyzes the effects of financial condition, revenue dynamics, profitability, debt burden, access to credit resources, tax burden, labor resources, and market activity on the probability of business continuity. The potential for assessing business closure risk in advance is substantiated as a means of identifying entities that may face financial difficulties at an early stage and developing targeted support measures for them. The findings have practical significance for strengthening the financial stability of small business entities, improving risk assessment practices in bank lending, and enhancing the effectiveness of government policies aimed at supporting small entrepreneurship.

Keywords: small business, business entities, business closure risk, factor analysis, financial stability, risk, profitability, debt burden.

KIRISH

Kichik biznes iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish, aholi daromadlarini oshirish va raqobat muhitini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznes subyektlarining iqtisodiy faolligi nafaqat ularning ichki moliyaviy imkoniyatlariga, balki makroiqtisodiy muhit, kredit resurslaridan foydalanish imkoniyati, soliq yuki, talab va taklifning o'zgarishi, inflyatsiya hamda raqobat darajasiga ham bog'liq. Shu sababli kichik biznes subyektlarining faoliyatini saqlab qolish va ularning barqaror rivojlanishini ta'minlash iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Kichik biznes subyektlarining faoliyatini to'xtatishi yoki bozordan chiqib ketishi ko'p omilli jarayon bo'lib, uning yuzaga kelishiga korxonaning moliyaviy holati bilan bir qatorda tashqi iqtisodiy va institutsional omillar ham ta'sir ko'rsatadi. Xususan, tushumlarning pasayishi, xarajatlarning ortishi, rentabellikning kamayishi, kredit va boshqa qarz majburiyatlarining ko'payishi, aylanma mablag'larning yetishmasligi korxonaning moliyaviy barqarorligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday holatlarni oldindan aniqlash va yopilish xavfini miqdoriy baholash kichik biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlash choralari manzilli tashkil etish imkonini beradi.

Zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda korxona faoliyatining tugash xavfini baholashda moliyaviy koeffitsiyentlar, statistik tahlil va ekonometrik modellardan keng foydalanilmoqda. Ayniqsa, korxonaning faoliyat yuritish holatini ikki xil natija — «faoliyat davom etmoqda» va «faoliyat to'xtatilgan» ko'rinishida ifodalash imkonini beruvchi binar ekonometrik modellar yopilish xavfini baholash uchun samarali instrumentlardan biri hisoblanadi. Bunday modellar yopilish ehtimoliga ta'sir etuvchi omillarning yo'nalishi va statistik ahamiyatini aniqlash bilan birga, muayyan subyekt uchun xavf ehtimolini hisoblash imkonini ham beradi.

Mazkur masalaning dolzarbligi O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy faolligini oshirish, ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va biznes muhitini yanada takomillashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar sharoitida yanada ortib bormoqda. Kichik biznes subyektlari sonining ko'payishi bilan bir qatorda, ularning bozor sharoitida barqaror faoliyat yuritishi, moliyaviy resurslardan samarali foydalanishi va tashqi ta'sirlarga moslashuvchanligini baholashga ehtiyoj ham kuchaymoqda. Shu nuqtai nazardan, kichik biznes subyektlarining yopilish xavfini faqat fakt sodir bo'lganidan keyin emas, balki uning ehtimolini oldindan aniqlash asosida baholash muhim ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kichik biznes subyektlarining yopilish xavfini baholash masalasi korxonalarning moliyaviy barqarorligi, bankrotlik ehtimoli, kredit riski va tadbirkorlik faoliyatining davomiyligini o'rganish bilan uzviy bog'liq. Mazkur yo'nalishdagi ilmiy tadqiqotlarni shartli ravishda uchta asosiy guruhga ajratish mumkin: korxonalarning moliyaviy holati asosida xavfni baholashga qaratilgan tadqiqotlar, statistik-ekonometrik modellardan foydalangan tadqiqotlar hamda kichik biznes subyektlarining yopilishiga ta'sir etuvchi tashqi va ichki omillarni o'rgangan tadqiqotlar.

Korxonalarning moliyaviy qiyinchilik va bankrotlik xavfini baholash bo'yicha dastlabki tadqiqotlar moliyaviy koeffitsiyentlar tizimiga asoslangan. Ushbu yo'nalishda E. Altman tomonidan ishlab chiqilgan **Z-score modeli** alohida ahamiyatga ega. Altman modeli korxonaning likvidligi, rentabelligi, moliyaviy likvidligi, faollik darajasi va boshqa moliyaviy ko'rsatkichlarini kompleks baholash orqali moliyaviy qiyinchilik ehtimolini aniqlashga qaratilgan. Ushbu yondashuvning muhim jihati shundan iboratki, korxona holatini bitta ko'rsatkich bilan emas, balki bir nechta moliyaviy indikatorlarning yig'ma ta'siri asosida baholash imkonini beradi.

Keyingi tadqiqotlarda korxonalarning moliyaviy holatini baholashda **logit va probit modellaridan** foydalanish keng tarqaldi. J. Ohlson tomonidan taklif etilgan yondashuvda korxonaning moliyaviy muammoga duch kelish ehtimoli bir nechta moliyaviy va iqtisodiy ko'rsatkichlarning kombinatsiyasi asosida baholanadi. Binar ekonometrik modellarning ustunligi shundaki, ular natijaviy o'zgaruvchini korxonaning «faol» yoki «faoliyatini to'xtatgan» holati sifatida ifodalash va har bir subyekt uchun yopilish ehtimolini hisoblash imkonini beradi.

Kichik biznes subyektlarining faoliyatini davom ettirishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlarda korxonaning yoshi, hajmi, kapital tarkibi, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyati, ishchilar soni, innovatsion faolligi va bozordagi raqobat muhiti muhim omillar sifatida qaraladi. Kichik korxonalar, odatda, yirik korxonalarga nisbatan moliyaviy xazinalarning cheklanganligi va tashqi moliyalashtirishga yuqori darajada bog'liqligi sababli iqtisodiy shoklarga nisbatan sezgirroq bo'lishi mumkin.

Kichik biznes subyektlarining yopilish xavfiga moliyaviy omillar bilan bir qatorda, makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning ta'siri ham ilmiy adabiyotlarda alohida o'rganilgan. Xususan, inflyatsiya darajasi, foiz stavkalari, ichki talab dinamikasi, valyuta kursi va kredit resurslarining mavjudligi tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy holatiga ta'sir ko'rsatuvchi tashqi omillar sifatida qaraladi. Bunda inflyatsiyaning yuqori darajasi xarajatlarning ortishiga, foiz stavkalarining o'sishi esa qarz mablag'laridan foydalanish qiymatining oshishiga olib kelishi mumkin.

Mazkur yo'nalishdagi tadqiqotlarning yana bir muhim qismi **survival analysis**, ya'ni korxonalarning bozorda qancha muddat faoliyat yuritishini baholash usullariga bag'ishlangan. Cox proporsional xavf modeli kabi usullar korxonaning yopilish xavfini nafaqat muayyan vaqtdagi holat bo'yicha, balki vaqt omilini hisobga olgan holda baholash imkonini beradi. Bu yondashuv, ayniqsa, yangi tashkil etilgan kichik biznes subyektlarining hayotiy siklini tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni statistik o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlarda asosiy e'tibor subyektlar soni, mahsulot ishlab chiqarish va xizmatlar hajmi, bandlik, investitsiyalar, eksport, kreditlash va hududiy rivojlanish ko'rsatkichlarini tahlil qilishga qaratilgan. Shu bilan birga, kichik biznes subyektlarining **yopilish xavfini individual darajada baholash**, unga ta'sir etuvchi omillarni ekonometrik modellar orqali miqdoriy aniqlash va xavf ehtimolini oldindan prognoz qilish masalalarini kompleks tadqiq etish ushbu yo'nalishdagi izlanishlarni yanada rivojlantirish imkonini beradi.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kichik biznes subyektlarining yopilish xavfini baholashda moliyaviy ko'rsatkichlar bilan bir qatorda boshqa muhim omillarni ham hisobga olish maqsadga muvofiq. Korxonaning yoshi va hajmi, kredit yuki, tushumlar dinamikasi, rentabellik, likvidlik, aylanma mablag'lar, mehnat resurslari, bozordagi raqobat va makroiqtisodiy sharoitlarni birgalikda hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqotda kichik biznes subyektlarining yopilish xavfini **omilli tahlil asosida kompleks baholashga** e'tibor qaratiladi.

Tahlil qilingan ilmiy yondashuvlarning umumiy jihati — korxona faoliyatining moliyaviy barqarorligi va bozorda qolish ehtimolini oldindan baholash zarurligidir. O'zbekiston sharoitida kichik biznes subyektlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularning yopilish xavfiga ta'sir etuvchi omillarni milliy statistik ma'lumotlar asosida aniqlash va ularning ta'sir kuchini ekonometrik baholash bo'yicha tadqiqotlarni yanada rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Bu holat mazkur tadqiqotning ilmiy yo'nalishi va amaliy ahamiyatini belgilab beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot ishida qo'yilgan maqsad va vazifalarga erishish uchun bir qator ilmiy-tadqiqot usullaridan kompleks holda foydalanilgan. Metodologik yondashuv sifat va miqdoriy tahlil usullarining uyg'unligiga asoslangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kichik biznes subyektlarining yopilish xavfini baholashda statistik tahlilni ikki bosqichda amalga oshirish maqsadga muvofiq: birinchidan, ko'rsatkichlarning hajmi, o'rtacha darajasi, minimal va maksimal qiymatlari kabi **deskriptiv xususiyatlari** baholanadi; ikkinchidan, 2015–2024-yillardagi o'zgarishlar asosida **dinamik tahlil** o'tkaziladi. Mazkur tadqiqotda faol kichik biznes subyektlari soni, likvidatsiya qilingan subyektlar soni va kichik korxona hamda mikrofirmalarning soliqqa qadar foydasi asosiy statistik ko'rsatkichlar sifatida olindi.

1. *Deskriptiv tahlil.* 2015–2024-yillarda O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan kichik biznes subyektlari soni, likvidatsiya qilingan subyektlar soni va soliqqa qadar foyda ko'rsatkichlari sezilarli darajada o'zgargan. Ularning asosiy statistik xususiyatlari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval.

2015–2024 yillarda kichik biznes subyektlarining asosiy statistik ko'rsatkichlari¹

Ko'rsatkich	Faol subyektlar, ta	Likvidatsiya qilingan subyektlar, ta	Soliqqa qadar foyda, mln so'm
Minimum	196 014	9 895	10 466 603,5
Maksimum	523 556	46 985	27 936 956,6
O'rtacha	325 982	24 764	20 823 841,8
Mediana	298 849	22 646	21 841 996,9
Standart og'ish	118 972	11 106	5 852 000 atrofida

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, 2015–2024-yillarda faol kichik biznes subyektlari sonining o'rtacha yillik darajasi 325,98 mingtani tashkil etgan. Eng past ko'rsatkich 2015-yilda 196,01 mingta, eng yuqori ko'rsatkich esa 2023-yilda 523,56 mingta bo'lgan. Bu kichik biznes subyektlari soni dinamikasida sezilarli tebranishlar mavjudligini ko'rsatadi.

¹ O'zbekiston Respublikasi milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Likvidatsiya qilingan subyektlar soni bo'yicha eng past ko'rsatkich 2020-yilda 9 895 tani, eng yuqori ko'rsatkich esa 2021-yilda 46 985 tani tashkil etgan. Minimum va maksimum o'rtasidagi farq 37 090 tani tashkil etib, ushbu ko'rsatkichning vaqt davomida yuqori o'zgaruvchanligini ko'rsatadi.

Soliqqa qadar foydaning eng yuqori darajasi 2024-yilda 27 936 956,6 mln so'mni, eng past darajasi esa 2015-yilda 10 466 603,5 mln so'mni tashkil etgan. Shu bilan birga, mazkur ko'rsatkich 2017-, 2019- va 2020-yillarda pasaygan, keyingi davrda esa yana o'sish tendensiyasi shakllangan.

Deskriptiv tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznesning yopilish xavfini ifodalovchi ko'rsatkichlarning asosiy xususiyatlaridan biri — **yuqori o'zgaruvchanlikdir**. Xususan, likvidatsiya holatlarining ayrim davrlarda sezilarli darajada ko'payishi kichik biznes subyektlarining tashqi va ichki iqtisodiy omillarga sezgirligini ko'rsatishi mumkin.

2. Dinamik tahlil.

Kichik biznes subyektlari sonining vaqt bo'yicha o'zgarishini baholash uchun mutlaq qo'shimcha, o'sish sur'ati va qo'shimcha o'sish sur'atlaridan foydalaniladi.

2-jadval.

2015–2024-yillarda faol kichik biznes subyektlari dinamikasi²

Yil	Faol subyektlar, ta	O'sish sur'ati, %	Qo'shimcha o'sish sur'ati, %
2015	196 014	–	–
2016	207 104	105,66	5,66
2017	210 594	101,69	1,69
2018	229 666	109,05	9,05
2019	262 930	114,49	14,49
2020	334 767	127,32	27,32
2021	411 203	122,83	22,83
2022	462 834	112,56	12,56
2023	523 556	113,12	13,12
2024	417 080	79,68	–20,32

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2015–2023-yillarda faol kichik biznes subyektlari soni umumiy holda o'sib borgan. Eng yuqori o'sish 2020-yilda kuzatilib, subyektlar soni 2019-yilga nisbatan 27,32 foizga ko'paygan. 2021-yilda ham yuqori o'sish — 22,83 foiz qayd etilgan. 2024-yilda esa faol subyektlar soni 417 080 tani tashkil etib, oldingi yilga nisbatan 20,32 foizga kamaygan. Shunday qilib, 2015–2024-yillar oralig'ida faol kichik biznes subyektlari soni **112,78 foizga o'sgan**, ya'ni 2015-yildagi darajaga nisbatan 2,13 baravarga yetgan.

3. Likvidatsiya qilingan kichik biznes subyektlari dinamikasi.

Kichik biznes subyektlarining yopilish xavfini baholashda eng bevosita statistik indikatorlardan biri yil davomida likvidatsiya qilingan subyektlar soni hisoblanadi. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2015–2024-yillarda likvidatsiya qilingan kichik biznes subyektlari soni yuqori o'zgaruvchan dinamikaga ega bo'lgan.

3-jadval.

Likvidatsiya qilingan kichik biznes subyektlari va likvidatsiya intensivligi³

Yil	Likvidatsiya qilingan subyektlar, ta	O'rtacha faol subyektlar soni, ta	Likvidatsiya intensivligi, %	Oldingi yilga nisbatan o'sish, %
2015	22 646	192 941	11,74	–
2016	25 207	201 559	12,51	111,31
2017	21 924	208 849	10,50	86,98
2018	15 601	220 130	7,09	71,16
2019	15 646	246 298	6,35	100,29
2020	9 895	298 849	3,31	63,24
2021	46 985	372 985	12,60	474,84
2022	23 049	437 019	5,27	49,06
2023	30 229	493 195	6,13	131,15
2024	36 456	470 318	7,75	120,60

² O'zbekiston Respublikasi milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

³ O'zbekiston Respublikasi milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

2015–2020-yillarda likvidatsiya intensivligi 11,74 foizdan 3,31 foizgacha pasaygan. 2021-yilda esa 12,60 foizga ko'tarilgan. Keyingi yillarda ushbu ko'rsatkich 5,27–7,75 foiz oralig'ida shakllangan. Demak, kichik biznes subyektlarining yopilish xavfi vaqt bo'yicha bir xil emas, balki iqtisodiy va institutsional sharoitlarga nisbatan sezgir xususiyatga ega.

Likvidatsiya qilingan subyektlar soni 2015-yilda 22 646 tani tashkil etgan bo'lsa, 2020-yilda 9 895 tagacha pasaygan. 2021-yilda esa 46 985 taga ko'tarilgan. 2022-yilda 23 049 taga tushgan bo'lsa, 2023- va 2024-yillarda yana o'sib, mos ravishda 30 229 va 36 456 tani tashkil etgan.

Demak, likvidatsiya qilingan subyektlar soni 2021-yilda 2020-yilga nisbatan qariyb **4,75 baravar** bo'lgan. Bunday sezilarli o'zgarishni faqat korxonalarining moliyaviy holati bilan izohlash to'liq xulosa chiqarish uchun yetarli bo'lmasligi mumkin; unga statistik ro'yxatdan chiqarish, biznes demografiyasidagi institutsional o'zgarishlar va boshqa omillar ham ta'sir ko'rsatgan bo'lishi mumkin. Shu sababli yopilish xavfini chuqur baholashda likvidatsiya ko'rsatkichini boshqa moliyaviy ko'rsatkichlar bilan birgalikda tahlil qilish lozim.

Kichik biznes subyektlarining yopilish xavfini baholashda moliyaviy natijalar, xususan, soliqqa qadar foyda dinamikasi muhim ahamiyatga ega.

4-jadval.

2015–2024-yillarda kichik korxona va mikrofirmalarning soliqqa qadar foydasi⁴

Yil	Foyda, mln so'm	O'sish sur'ati, %
2015	10 466 603,5	–
2016	16 271 584,5	155,46
2017	13 042 525,1	80,16
2018	26 342 365,7	201,97
2019	22 798 039,5	86,55
2020	15 963 249,6	70,02
2021	23 069 999,6	144,52
2022	21 841 996,9	94,68
2023	27 275 099,1	124,87
2024	27 936 956,6	102,43

2015–2024-yillarda kichik korxona va mikrofirmalarning soliqqa qadar foydasi **166,92 foizga oshgan**, ya'ni 2,67 baravar darajaga yetgan. Foydaning o'rtacha yillik o'sishi esa taxminan **11,53 foizni** tashkil etgan. Bir subyektga to'g'ri keladigan nominal o'rtacha foyda **25,44 foizga oshgan**.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan statistik tahlil kichik biznes subyektlarining yopilish xavfi nuqtai nazaridan bir nechta muhim natijalarni ko'rsatadi.

Birinchidan, 2015–2024-yillarda faol kichik biznes subyektlari soni umumiy holda 112,78 foizga oshgan. Bu kichik biznes sektori hajman kengayganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, 2024-yilda 20,32 foizlik pasayish qayd etilgani mazkur ko'rsatkichning vaqt bo'yicha o'zgaruvchan xususiyatga ega ekanini ko'rsatmoqda.

Ikkinchidan, likvidatsiya jarayoni yuqori tebranishga ega. 2020-yilda likvidatsiya qilingan subyektlar soni 9 895 tagacha tushgan bo'lsa, 2021-yilda 46 985 tagacha ko'tarilgan. Keyingi yillarda ham likvidatsiya soni yana o'sib, 2024-yilda 36 456 taga yetgan. Bu kichik biznes subyektlarining yopilish jarayonini faqat bitta yil ma'lumoti asosida baholash yetarli emasligini ko'rsatadi.

Uchinchidan, foyda ko'rsatkichi uzoq muddatda o'sish tendensiyasiga ega bo'lsa-da, 2017-, 2019- va 2020-yillarda pasayishlar kuzatilgan. Demak, foyda dinamikasi chiziqli emas, balki iqtisodiy sharoitlarga qarab o'zgaruvchan xususiyatga ega.

To'rtinchidan, faol subyektlar soni, likvidatsiya qilingan subyektlar soni va foyda dinamikasini birgalikda ko'rib chiqish kichik biznes subyektlarining yopilish xavfi ko'p omilli jarayon ekanini ko'rsatadi. Shu sababli keyingi bosqichda ushbu ko'rsatkichlar o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlikni hisoblash, vaqt qatorlarining statistik xususiyatlarini tekshirish va imkoniyat bo'lsa, korxona darajasidagi ma'lumotlar asosida Logit yoki Probit modelini tuzish maqsadga muvofiq.

Umuman, 2015–2024-yillar bo'yicha deskriptiv va dinamik tahlil natijalari kichik biznes sektorining miqdor jihatdan kengayganini, shu bilan birga, likvidatsiya jarayoni va moliyaviy natijalarda sezilarli tebranishlar saqlanib

4 O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, SIAT.49,06

qolayotganini ko'rsatdi. Shu nuqtai nazardan, kichik biznes subyektlarining yopilish xavfini oldindan aniqlash uchun faqat subyektlar soniga emas, balki ularning moliyaviy barqarorligi, qarz yuki, tushum dinamikasi, likvidlik va rentabellik ko'rsatkichlariga ham tayanish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Altman, E. I. Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy / E. I. Altman // The Journal of Finance. – 1968. – Vol. 23, No. 4. – P. 589–609.
2. Ohlson, J. A. Financial ratios and the probabilistic prediction of bankruptcy / J. A. Ohlson // Journal of Accounting Research. – 1980. – Vol. 18, No. 1. – P. 109–131.
3. Beaver, W. H. Financial ratios as predictors of failure / W. H. Beaver // Journal of Accounting Research. – 1966. – Vol. 4. – Empirical Research in Accounting: Selected Studies. – P. 71–111.
4. Shumway, T. Forecasting bankruptcy more accurately: A simple hazard model / T. Shumway // The Journal of Business. – 2001. – Vol. 74, No. 1. – P. 101–124.
5. Cox, D. R. Regression models and life-tables / D. R. Cox // Journal of the Royal Statistical Society: Series B (Methodological). – 1972. – Vol. 34, No. 2. – P. 187–220.
6. Wooldridge, J. M. Introductory Econometrics: A Modern Approach / J. M. Wooldridge. – 7th ed. – Boston: Cengage Learning, 2020.
7. Gujarati, D. N. Basic Econometrics / D. N. Gujarati, D. C. Porter. – 5th ed. – New York: McGraw-Hill, 2009.
8. Hair, J. F. Multivariate Data Analysis / J. F. Hair, W. C. Black, B. J. Babin, R. E. Anderson. – 8th ed. – Cengage, 2019.
9. Hosmer, D. W. Applied Logistic Regression / D. W. Hosmer, S. Lemeshow, R. X. Sturdivant. – 3rd ed. – Hoboken: Wiley, 2013.
10. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi [Elektron resurs]. – URL: <https://stat.uz/>
11. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki [Elektron resurs]. – URL: <https://cbu.uz/>
12. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2024: An OECD Scoreboard. – Paris: OECD Publishing, 2024.
13. World Bank. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. – Washington, DC: World Bank.
14. European Commission. Annual Report on European SMEs. – Brussels: European Commission.
15. International Monetary Fund. Financial Soundness Indicators Guide. – Washington, DC: IMF.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>